

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 10 (Mart/March 2023), s. 269-282.
Geliş Tarihi-Received: 24.02.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 12.03.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1256247

**'Geyik' Metaforunun Kullanımı Üzerine: Bulgaristan'da
'Geyik Avcı'**

On the Use of The Deer Metaphor: 'Geyik Avcı' in Bulgaria

Yasemin ULUTÜRK SAKARYA*

Öz

Geyik, eski zamanlardan beri hem İslâm öncesi hem de sonrasında yol gösterici, şans getirici ve koruyucu gibi niteliklerinin olduğuna inanılan kutsal bir hayvan olmuştur. Geyiğe yüklenen bu müspet anlamların yanı sıra Göktenrı'ya armağan edilen hayvanlar arasında geyiğin de yer alması, ona verilen değeri ortaya koymaktadır. Lakin geyiğe atfedilen bu önemin Bulgaristanlı yazar Sabri Tata'nın '*Geyik Avcı*' adlı romanında, tam aksi mahiyette olduğu görülmektedir. Zira romanda, Osmanlı Devleti'ne isyan ederek bağımsızlığını kazanan Bulgarların, yaşadıkları topraklarda ev sahibiyken azınlık durumuna düşen Türklere yaptıkları zulümler ele alınmakta, bilhassa Todor Jivkov hükümeti döneminde, Türklerin 'soya dönüş' hareketi adı altında Türk kimlikleri yok edilmeye çalışıldığı anlatılmaktadır. Hükümetin, isteklerine karşı çıkan Türkleri 'geyik' gibi avlayarak / yakalayarak çeşitli işkencelerde bulunması ise geyik metaforunun geçmiş kültürlerden gelen müspet çağrışımını menfi anlama çevirmektedir. Dolayısıyla hem romanın isminde hem de muhteviyatında kullanılan bu metafor ile Türkler özdeşleştirilmekte, gerçekleşen anlam değişimi ise ancak roman okunduğu vakit anlaşılacak bir alegoriye çevrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Türkleri, Zulüm, Geyik Metaforu, Sabri Tata, *Geyik Avcı*.

Abstract

Since ancient times, the deer has been a sacred animal believed to have guiding, lucky and protective qualities both before and after Islam. In addition to these positive meanings attributed to the deer, the fact that the deer is among the animals gifted to the god reveals the value given to him. However, it is seen that this importance attributed to the deer is exactly the opposite in the Bulgarian writer Sabri Tata's novel '*Geyik Avcı*'. Because in the novel, the oppressions of the Bulgarians, who gained their independence by rebelling against the Ottoman Empire, to the Turks who became a minority while they were homeowners the their lands, are discussed, and it is explained that the Turkish identities were tried to be destroyed under the name of the 'return to descent' movement, especially during the Todor Jivkov government. The fact that the government tortures the Turks, who oppose their wishes, by hunting / catching them like 'deer', turns the positive connotation of the deer metaphor from past cultures into a negative meaning. Therefore, Turks are identified with this metaphor, which is used both in the name of the novel and in its content, and the change in meaning is turned into an allegory that can only be understood when the novel is read.

* Doç. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, e-posta: yasemin.uluturk@sbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5755-5053.

Keywords: Bulgar Turks, Persecution, Deer Metaphor, Sabri Tata, 'Geyik Avı'.

Giriş

Osmanlı Devleti, kurulması ve genişlemesi aşamasında geniş bir coğrafyayı fethederek elde ettiği topraklara I. Murad döneminden itibaren Balkanları da eklemiştir. Yaşanan mücadeleler neticesinde fethettiği toprakları Türkleştirmek adına çeşitli politikalar gerçekleştiren Osmanlı Devleti, bir süre sonra ele geçirdiği her karışı kendi benliği ile bütünleştirmeyi başarmıştır. Bu süreçte uyguladığı en önemli eylemlerden birisinin fethettiği topraklara Türkleri yerleştirmek olduğu bilinmektedir (Memişoğlu, 1995, s. 25). Uzun süren muzaffer dönemin ardından 19. yüzyılda çeşitli zafiyetler göstermeye başlayan Devlet'in Balkanlardaki hakimiyetine gölge düşmesi ise Fransız İhtilâli ve Rus politikaları ile vuku bulmuştur. Öyle ki 1877-1878 yıllarında meydana gelen Osmanlı-Rus savaşlarında ortaya çıkan mağlubiyet, Balkanlardaki çitirtı seslerini arttırmış ve savaşın ardından imzalanan Berlin Antlaşması ile Bulgar Prenslığı kurulmuştur. Prenslığın bağımsızlığını ilan etmesi ise II. Meşrutiyet dönemine denk düşmektedir (Halaçoğlu, 1992, s. 398). Devlet'in toprak bütünlüğünün büyük oranda hasar görmesi demek olan bu durumun, Osmanlı tebaasından biri olan Bulgar milletinin kendi öz benliği için mücadele etmesi ile neticelenmesi, Bulgarların Türklere farklı bir yaklaşım içerisinde bulunacaklarına dair de bir işaret gibidir. Nitekim bu tarihî dönem, Bulgaristan'ın sınırları içerisinde yaşayan Türkler için hayatın başka türlü akmaya, zamanın başka türlü ilerlemeye başlayacağını da bir göstergesidir.

Türklerin Bulgaristan topraklarındaki kronolojik süreci ise Bulgar Prenslığı dönemi, krallık ve parti iktidarı dönemi, komünist yönetimin etkili olduğu dönem ve demokrasinin hüküm sürdüğü dönem olarak sıralanmaktadır (Akgün, 2016, s. 15-17). Bu süreçlerin ilkinde (1878-1908) Türkler, 'Bulgaristan Türkü' olarak adlandırılmaya başlanmış (Süleymanoğlu Yenisoy, 1997, s. 13-14; Şimşir, 2012, s. 17); ortaya çıkan Bulgar çetelerinin Türklerin hak ve özgürlüklerine dair çeşitli kısıtlamalar içine girmesinden dolayı can ve mal güvenliğinin zorlaşması durumu tebarüz edince 'göç' denen kara hadise yüzünü göstermiş ve zihinlerin kaçış fikri ile bütünleşmesi kaçınılmaz hâle gelmiştir (Karpat, 2010, s. 413).

İkinci dönem (1908-1944) ise Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'ın bağımsızlığını tanınması süreci ile başlayıp Bulgaristan'ın, topraklarında yaşayan Türkleri azınlık olarak kabul ederek muhtelif konular hakkında onlara çeşitli taahhütlerde bulunması ile devam etmiştir. Bu aşamada, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Çiftçi partisinin yapılan seçimleri kazanması ve partinin Türkleri destekleyici çeşitli reformlarda bulunması darbe ile iktidarı bırakana kadar sürmüştür, ardından, yerine gelen iktidarlar döneminde verilen hakların geri alınması, hatta daha fazlasıyla kısıtlamaya gidilmesi şeklinde bir süreç ilerlemiştir (Akgün, 2016, s. 15). Zira 'Faşist hükümetler' olarak nitelendirilen bu hükümetler, Türkleri ulusal birlik ve bütünlükleri için bir tehdit olarak algılamış ve ciddi yaptırımlar uygulamışlardır (Ekici, 2007, s. 512).

Üçüncü dönemde (1944-1989) benzer kısıtlamalar devam ederken gerçekleştirilen müeyyidelerin sınırı tarif edilemez boyutlara ulaşmıştır. Öyle ki Türklerin sahip oldukları topraklar zorla ele geçirilerek kamulaştırılmış, Türk okulları kapatılmış, Türkçe dersleri kaldırılmış, hatta Türkçe konuşmak dahi yasaklanmıştır. Türkçe yazılmış eserlerin toplatılarak yok edilmesi ise millî bilincin bertaraf edilmeye çalışıldığını gösteren mezalimliğin bir başka şekli olmuştur. 1970 yılında iktidara gelen Todor Jivkov hükümeti dönemi ise Türklerin yaşam koşullarının zorluk bakımından hat safhaya ulaştığı dönem olarak kayıtlara geçmiştir. Nitekim ülkedeki Türk nüfusunun Bulgar nüfusa oranla giderek artması, demografik yapının değişeceği endişesine sebep olmuş, uygulanan

asimilasyon ve etnik kıyım ile bu endişenin giderilmesi sağlanmıştır (Atasoy, 2010, s. 8). Bu nedenle ülkedeki Türklerin asıllarının Bulgar olduğuna dair doktrini benimsemeye başlayan Jivkov ve hükümeti, 1984 yılında 'soya dönüş' adı altında son derece acımasız bir fikrî yapı ile Türklere her türlü zulmü uygulamayı politikalarınca kendilerine bir hak olarak görmüştür. Bu bağlamda Türklerin isimlerini değiştirmiş, gelenek ve göreneklerini yasaklamış, hatta mezar taşlarındaki Türkçe ifadeleri yok edecek kadar katı bir tutum sergilemiştir (Akgün, 2016, s. 16-17). Toplumun pek çok alanında Türkçe konuşmayı yasaklayan hükümet, dini inançları doğrultusunda ibadet yapılmasına da müsaade etmeyerek cami ve diğer ibadethaneleri de kapatmıştır (Demir, 2019, s. 282). Bu süreçte Türklerin pek çoğu, resmî ya da gayri resmî yollarla Türkiye Cumhuriyeti topraklarına göç ederken göç edemeyenler ise Belene Toplama Kampı'na kapatılarak akıl sınırlarını zorlayan işkencelere maruz kalmışlardır. Adı, insanlık var olduğu sürece unutulmayacak olan Belene'de o dönem, aklını kaybedenlerin yanı sıra pek çok Türk de hayatını kaybetmiştir.

Son dönemde (1989-...) ise Berlin Duvarı'nın yıkılması Bulgaristan'daki komünist rejimin sonu olmuş ve demokrasinin getirdiği huzur havası ile kaybettiği tüm haklar Türklere geri verilmiştir (Akgün, 2016, s. 16-17; Çakmak, 2022, s. 790).

Bulgaristan'da yaşanan söz konusu tarihî süreç, toplumun her kesimini tesir altında bıraktığı gibi edebiyatçıları da son derece derinden etkilemiştir. Buna rağmen, Türkçe konuşma ve yazmanın yasaklandığı dönemlerde dahi diline sahip çıkmaya çalışarak Bulgaristan'da bir Türk edebiyatının varlık bulmasına vesile olan edebiyatçılar, önemli bir fikrî mücadele göstermişlerdir. Uygulanan politikalar sebebiyle bazı dönemlerde eser vermekte hayli zahmet çekseler, bilhassa Todor Jivkov hükümeti döneminde psikolojik ve fizyolojik pek çok işkenceye, zulme maruz kalsalar da Türkçe sevdalarından bir an olsun vazgeçmeyen bu edebiyatçılar, yazılı ve sözlü kültürün günümüze ulaşmasında büyük bir paya/role sahip olmuşlardır. Lakin şunu da belirtmek gerekir ki, bu süreçte hükümetin yaptırımlarına çeşitli sebeplerden dolayı boyun eğen ya da bilinçli bir seçim ile yaptırımları kabul ederek tarafını Bulgar hükümeti lehine kullananlar da yok değildir. Bunların bir kısmı, kendilerine çeşitli imtiyazlar tanıdığını düşünerek kandırılan Türklere dir. Söz gelimi, "Bulgar yöneticiler, tam o yıl Türkçe edebiyat yayınlarını başlatmakla, Türk azınlığa bir kapıyı kapatırken, bir başka kapı açıyorlarmış görüntüsü yarattılar. Türkçe eğitimi yasaklarken, yerli Türk edebiyatına kanat geriyorlarmış gibi göründüler. Dikkatleri bir yerden başka bir yere çekmeye çalıştılar. Kapatılan Türk okulları unutturup, gözleri, yayımlanan Türkçe edebiyat ürünlerine çevirttiler. Hem içte hem dışta göz boyadılar. Yüzyıllık Türk eğitimi boğazlama suçlarını unutturmaya, hiç değilse buna karşı doğacak tepkileri azaltmaya çalıştılar. İçeride Türk yazarçizer takımının akıllarını çeldiler." (Şimsir, 2012, s. 307).

Bahsi geçen yazarlardan olmayarak Türk kimliğine ve diline sahip çıkmayı kendisine bir görev addeden Bulgaristanlı yazar Sabri Tata, bu anlamda gösterdiği hassasiyet ile örnek teşkil ettiği için daima anılması gereken edebiyatçılardan biri olmuştur. Nitekim mezkûr zulümlere şahit olan, hatta pek çok işkenceye bizzat maruz kalan Sabri Tata, kendi hayatını esas alarak kaleme aldığı belgesel niteliği kazanan *Geyik Avı* adlı romanı ile adeta tarihe not düşmüş; Türklerin 'geyik' gibi avlandığı bir süreçte, 'geyik' metaforunu var olagelen geleneksel imaj ve söyleme aksi bir mahiyette romanının muhtevasında kullanarak bilinçli bir tercihte bulunmuş ve Türkleri geyiğe benzetmiştir. Ayrıca, romanın ismindeki menfi bir durumu çağrıştıran 'avlanmak' eylemi ile bu metaforu birbirini tamamlar nitelikte birlikte kullanması da aynı bilinçli yaklaşımın bir başka göstergesidir. Dolayısıyla bu çalışmada, Bulgaristan Türklerinin göçe sürüklendiği bu süreçte yaşananların, *Geyik Avı* romanı özelinde, 'geyik' metaforu üzerinden

açıklanması amaçlanmıştır. Romana geçmeden önce 'geyik' sembolü üzerinde durmak doğru olacaktır.

1. Geyik Metaforu ve Kullanımı Üzerine

Geyik sembolü, çok eski tarihlerden bu yana çeşitli amaçlarla kullanılmış kutsal bir hayvan figürüdür. Türk kültüründe hayli mühim bir yere sahip olan bu figür, "Türk mitolojisinin, kökleri mezolitik döneme kadar inen en eski simgelerinden biridir" (Çoruhlu, 2017, s. 142). İnsanların bir kısmı geyiği, bir av hayvanı olmasının yanı sıra sevimli ve narin görünüşü ile yol göstericilik yeteneğinden dolayı olağanüstü bir varlık gibi kabul etmektedir. Orta Asya Şaman Türklerinde görülen bu sembol, şaman adayının evren ağacının bulunduğu yere çıkarken yani Göktanrı'ya ulaşırken gerçekleştirdiği mistik yolculukta kendisine eşlik ettiğine dair yaygın bir inanış vardır. Öyle ki şaman adayı, davuluna vurduğunda göğe doğru olan yolculuğu başlar ve davulun yapımında hangi hayvanın derisi kullanıldıysa o hayvan ile yolculuğun gerçekleştiğine inanılır. Ünlü felsefeci Mircea Eliade'nin bahsettiğine göre Yakut ve Buryat söylencelerinde, davulun genellikle karaca derisinden yapıldığı belirtilmektedir. Hatta "Moğol kabilelerinde şaman davuluna 'kara geyik' adı veril[diği]" de bilinmektedir (1999, s. 205). Dolayısıyla yapılan bu yolculukta geyik, yolun kutsiyetini sağlayan ve ruhları taşıyan hayvan olarak karşımıza çıkarken geyik sesi çıkarıp postunu giymek ise avlanmayı kolaylaştırarak yırtıcı hayvanlara karşı koruma sağladığı inancı ile ilişkilidir (Çatalkaya Gök, 2019, s. 382).

Türk destan ve efsanelerinde de mukaddes bir hayvan olarak karşımıza çıkan geyik, avlanması uğursuzluk ve kötülük getirecek bir sevgi perisidir. Bahaattin Ögel, bazı Türk halklarının soylarının kurttan, bazılarının ise geyikten geldiğini şöyle belirtmektedir:

"Çingiz-Han'ın ilk atası olan 'Gök-Kurt' ile karısı 'Kızıl veya kızılımsı geyik', bir denizi geçerek gelmişlerdi. Aslen gökte doğmuşlardı. Fakat denizle de ilgileri vardı. Bu eski Göktürk efsanesinde kurdun yerini insan, yani Göktürklerin ataları almışlardır. Göktürk hakanının sevgilisi de Deniz-İlahesi olan bir dişi geyiktir." (2010, s. 570).

Dolayısıyla Göktürklerin, atalarını simgelediğine inandıkları geyik sembolüne *Dede Korkut Destanı*'ndaki *Bamsı Beyrek* ile *Banı Çiçek* hikâyelerinde de rastlanmakla birlikte, İslâm öncesi Türk tarihinde yol gösterici, yardımcı, uğur getiren özellikleri ile var olageldiği aşikâr olmaktadır. Mezarlardan geyik heykellerinin çıkması ise Türklerin geyiğin öldükten sonra da kendilerine rehberlik yapmaya devam ettiğini düşündüklerini göstermektedir. Aynı zamanda yapılan ayin ve törenlerde Göktanrı'ya armağan etmek üzere kutsal saydıkları hayvanlardan olan geyiği de kurban etmeleri, ona verdikleri değer bir başka göstergesi olarak değerlendirilebilir (Esin, 2001, s. 99-123).

Türklerin İslâmîyet'i kabul etmelerinin ardından ise söz konusu yol göstericilik niteliği devam ederken geyiğin bilhassa velilere rehberlik yaptığına dair inanış yaygın olarak görülmektedir. *Geyikli Baba Efsanesi* de bu bağlamda ele alınabilecek geyik - veli birlikteliklerinden biridir. Dolayısıyla geyik figürünün binit, boynuz, deri gibi kullanımının müspet olarak çok eski zamanlara dayandığı, maddi ve manevi rehberlik yapan özelliğinin yanı sıra koruyan, kollayan, uğur getiren / kötü niyetli insanlara ise uğursuzluk getiren nitelikleri ile Türk - İslâm kültüründe mühim bir yere sahip olduğu açıktır. Böylesi kıymet verilen bir hayvanın sadece zevk ve arzu tatmini adına avlanması ise yukarıda bahsedilen tüm müspet mahiyeti ortadan kaldırmakta, geyik sembolünü var olagelen kullanımının dışına çıkararak ona acizlik, çaresizlik, kimsesizlik gibi menfi durum ve anlamların yüklenmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla yazar Sabri Tata'nın *Geyik Avcı* adlı romanına bu ismi vermesi de geyik metaforunun yaşadığı görev ve anlam

değişimi / metamorfoz ile örtüşmekte, eserin ismi ile de bu değişiklik desteklenmektedir. Nitekim romanın kapağında yer alan görselde de bir Bulgar komitacının Türk anne ve bebeğine tüfek doğrulttuğu, anne ve bebeğinin hemen üstünde de iki geyik resminin bulunduğu görülmektedir. Türklerin geyik yerine konulduğuna işaret eden bu görsel, söz konusu değişimi özetler niteliktedir.

Şimdi ise yazar ve romanı hakkında bilgi vererek geyik metaforundaki bu imaj değişimini roman özelinde somutlaştırıp Bulgaristanlı Türklerin yaşadıkları zulümlerden dolayı göçe nasıl sürüklendiklerini ele alalım.

2. Sabri Tata ve *Geyik Aві*

Bulgaristan, topraklarında yaşayan Türkleri azınlık olarak nitelendirirken aynı zamanda asıllarının Bulgar olduğunu iddia ederek dünya kamuoyunu etkilemeye çalışmış, politikaları düsturunca yaptıkları her türlü uygulamayı mubah görmüş ve göstermeye çaba sarf etmiştir. Türkler ise bu süreçte, çeşitli yöntemlerle kendi öz benliklerini / kimliklerini koruma gayreti içerisinde yer almışlarsa da bunu kimi zaman başarabilmiş kimi zaman da yenilgiyi kabullenerek ya göç etmeyi ya da kendilerinden istenenlere boyun eğmeyi seçmişlerdir. Bulgaristan'ın hudutsuz isteklerinin ağırlığından dolayı evi, köyü, bağı, bahçeyi, emek verilen her şeyi ve dahi mezarları bırakmak kolay değilken göçü bir kaçıştan ziyade çıkış noktası olarak gören Türkler için millî kimlik ve tarih bilinci her türlü değerden kıymetli olmuştur. Yine de göçte insan sahip olduğu her şeyi, tanıdığı koku ve tatları, doğayı, havayı, komşusunu, akrabasını bir şekilde yitirir. Hangi şartlarda ve sebepler doğrultusunda olursa olsun yitirilen adeta bir hayat iken geriye kalansa gurbettir. Hâl böyle olunca, gurbet denen göçe kalkışma kararını vermek elbette kolay olmamıştır. Kendisi de söz konusu göçten payına düşeni almış bir yazar olan Sabri Tata ise yaşadığı zulmü roman kahramanları nezdinde somutlaştırmayı, hatta yapılan mezalimi romanları aracılığıyla herkese duyurmayı kendisine bir vazife olarak görmüş ve bu anlamda velüt bir yazar olarak okuyucunun karşısına çıkmayı başarmıştır.

Sabri Tata, 1925 yılında Bulgaristan'ın Razgrad şehrinin Torlak köyünde doğmuş, ilk ve orta öğrenimini burada tamamlamıştır. Şumnu'da bulunan Türk lisesini açıktan bitiren Tata, Sofya Devlet Üniversitesinde Şarkiyat eğitimi aldıktan sonra Türkçe Edebi Kitaplar Şubesinde çalışmaya başlamıştır. Todor Jivkov hükümetinin başa geçmesinin ardından Türkçe eğitim ve yayınlara dair gerçekleştirilen menfi politikalar baş gösterinceye kadar burada redaktörlük yapan Tata, çeşitli yayınlarda farklı görevlerde bulunmuştur. Pek çok tercüme kitap da hazırlayan yazarın 1963 yılında *Gün Doğarken*, 1967 yılında ise *İki Arada* isimli romanları Bulgaristan'da yayımlanmıştır. 1984 yılının sonunda kimliksizleştirme kampanyası bağlamında ortaya çıkarılan 'soya dönüş' hareketi karşısında kimliğini ve mazisini diri tutmak amacıyla emekli olmuşsa da göçü zorunlu görmüş ve 1990 yılında terki diyar etmiştir (Kalkan, 2017, s. 109). Yazılarını yayımlamaya İstanbul'da devam eden Tata, dört ciltten oluşan *Pehlivanoğulları* serisi (*İlk Gözâğrısı*, *Kurtbayır'ın Sırrı*, *Onurun İsyanı*, *Geyik Aві*) ile iki kitaptan oluşan *Tuna'nın Peri Güzeli* romanlarını da burada yayımlama fırsatı bulmuştur.

Çalışmamızın öznesi olan *Geyik Aві* romanı ise Sabri Tata'nın nazarında özel bir yere sahiptir. 5 kısımdan oluşan roman, Ünal yayınlarından tarihsiz olarak neşredilmiştir. Sabri Tata bu romanı, kendi hayatından esinlenerek İstanbul'a geldiği vakit kaleme almıştır. Dolayısıyla romandan yola çıkarak yazar ve dönemin zihniyeti (siyasi / sosyal / ekonomik vb.) hakkında çıkarımlarda bulunmak çok olasıdır. Nitekim yazar, yapılan bir röportajda *Geyik Aві*'nin âdeta kendisini tasvir ettiğini şu sözlerle dile getirmiştir:

"Öncelikle sizin bildiğiniz gibi orada o göçü sırtında taşıyanlardan biriyim. Ve kaleme sarılıp kalemle de anlatanlardan biriyim. Ben Atilla Bey'e anlattım ve bir kitap

verdim 'Geyik Avı' diye. O kitapta bir Tahir vardır. Onun şahsında beni de göreceklerdir" (Roman yazarı Sabri Tata'nın anıları ve yaratıcılığı üzerine bir söyleşi, 2022).

Yazar, Pehlivanoğulları serisinin dördüncü kitabı olan bu eserinde, 1970 ila 1989 yıllarını tarihî zaman dilimi olarak seçmiş; Rusçuk bölgesinde yaşayan Pehlivanoğulları ailesi özelinde 1984 olayları ile 1989 yılında gerçekleşen büyük göçü konu olarak ele almıştır. Roman, başkahraman olan Tahir'in evlerde bulunan Türkçe kitapların toplatılması haberini duyması, kısa bir süre sonra kendi evine gelen Bulgar milisler tarafından evindeki bütün Türkçe kitapların toplanması ile başlar. Bu duruma inanmakta zorlanan Tahir, hükümetin bir oyun tertip ettiğini ve asıl amaçlarının ne olduğunu geç olmadan farkına varır. Ailesinden gelen mektup üzerine eşi Özden ve ağabeyi Fikret'e, Türkiye'ye göç etmeye karar verdiğini söyleyen Tahir, ağabeyinden müspet bir karşılık alamaz. Zira Fikret, ata toprakları olan Bulgaristan'ı terk etmek istemez. Bu sırada yaptığı evlilikte mutsuz olan ve bunun müsebbibi olarak Tahir'i gören anaokulu müdiresi Keriman ise Tahir'in göç etme kararını öğrenir. Ona olan hislerine yenik düşen Keriman, hükümetin okumuş, aydın kesimin gitmesine izin verilmemesi kuralı üzerinden Tahir'i şikâyet eder. Durumdan haberdar olan yetkililer ise Tahir ve ailesinin göç etmesine müsaade etmez. Bunun üzerine Tahir, ailesinden uzak olmasına rağmen para kazanmak için Kozluday'a gider. Özden ise ebelik yaptığı sağlık evinde bütün gözlerin kendi üzerinde olmasını umursamadan çalışmaya devam eder. Bu sırada hükümet Türklere çeşitli zulümler uygulamaya başlamıştır bile. Öyle ki Türkler ile Bulgarların mezarlıkları birleştirilir; mezarlıkta Kuran okunması, cenaze namazı kılınması yasaklanır ve Türklerin isimlerinin değiştirilmesi siyaseti, gündeme bomba gibi düşer. Nitekim sadece canlıların değil, mezar taşlarındaki Türk isimlerinin bile karalanarak Bulgar ismiyle değiştirildiği görülür. Yetkililer bu uygulamaya karşı direneceğini düşündükleri kimseleri, bilhassa aydın kesimi, bir gece ansızın evlerinden alarak Köstendil'e götürür ve orada çeşitli tehditler ile yeni isimlerini kabul etmelerini sağlar. Ardından asker ve milisler eşliğinde bütün köyler basılarak köylülere Bulgar isimleri verilir. Bu aşamada onları ikna etmek için imam, müftü, yazar gibi halkın itimat ettiği kişilerden, bu uygulamaya razı gelmelerini istediklerine dair yazı talep edilir. Bu talep Fikret'e de gider; fakat Fikret talebi kabul etmez ve tutuklanarak işkencenin meşrulaştırıldığı Belene Toplama Kampına gönderilir. Orada oğlu Bahri ile karşılaşan Fikret, bir süre sonra serbest bırakılır. Lakin oğlu üzerinden tehditlere maruz kalması devam eder. Yapılan tüm uygulamalara karşı sessiz kalmayan Türkler ise seslerini dünyaya duyurma çabası içerisinde. Bu sırada Naim Süleymanoğlu'nun ilticası dünya basınında yer almaya başlayınca, bütün gözler Bulgaristan'a çevrilir. Hükümet durumun ciddiyetinin farkına vardığında, hapiste bulunan Türkleri pasaportları ile sınır dışı etme kararı alır. Seslerini dünyaya duyurmada başarıya ulaşmış olan Türklerin eylemlerinin devam etmesi üzerine hükümet Türklere göç etme iznini verir. Bu izin neticesinde ailesini alarak yola çıkan Tahir, Edirne'ye ulaşır. Roman ise Tahir'in gelininin Edirne'de doğum yapması ile sona erer.

3. Bulgaristan'daki 'Geyik Avı' ve Geyik Metaforu

Bulgaristan topraklarında yaşayan Türklerin karşı karşıya kaldıkları zorbalık büyük bir travmaya sebep olurken onları göçe de zorlamıştır. Bu süreçte maruz kaldıkları politik uygulamalar dışında, gayri resmî yollarla Bulgar komitacılar vasıtasıyla yapılan acımasız kıyım, söz konusu göçün ülke topraklarından çıkış hareketi olarak gerçekleşmesine sebep olmuştur. Yaşanan travma ise herkeste farklı bir karşılık bulurken göçü zorunlu görenlerin çoğalması, gerçekleştirilen siyasetin ne kadar kanunsuz olduğunu da gözler önüne sermektedir. Bu aşamada Sabri Tata'nın da yaşadıklarından yola çıkarak kaleme aldığı *Geyik Avı* romanı, 'geyik' metaforu üzerinden Türkleri temsil etmekte, Bulgar hükümetinin Türkleri âdeta bir geyik gibi avlayarak ya istediğini

yaptırma ya da yok etme politikası üzerinden bir siyaset yürüttüğünü göstermektedir. Zira söz konusu metaforun nasıl ortaya çıktığı romanda da anlatılmaktadır. Buna göre roman kişilerinden Keriman, Türk olmasına rağmen yetki ve mevki sevdasından dolayı Bulgar yanlısı biri olarak tasvir edilir. Bir vesile ile ilişki kurduğu Bulgar yetkililerden Türklerle ilgili çeşitli bilgiler alan Keriman, öğrendiklerini Özden ile paylaşır. Yaptıkları sohbetlerden birinde Bulgaristan devletinin başında olan Todor Jivkov'un geyik avına çıktığı günlerden birinde, geyik yerine Türkleri avlamaya karar verdiğini şöyle anlatır:

“Bulgarların Voden dediği Tekke’de. Todor Jivkov adamlarıyla sık sık oraya geyik avına geliyorlarmış. Gene gelmiş. Ahbabımın anlattığına göre ‘Yine, geyik avı olacak diye ağzının suyu akıyor değil mi?’ demiş. ‘Artık bizim geyiklerimiz Türkler olacak. Yetti artık!’ Böylece orada biz Türklerin kaderini değiştirecek bir karar almışlar.” (Tata, tarihsiz, s. 171).

Todor Jivkov’un bu planı, Türklere uygulayacağı zulmün açıkça itirafıdır. Jivkov’un kendi arzularını tatmin etmek amacıyla gerçekleştirdiği av partilerinden bahsedilen romanda geyik, geçmişten gelen niteliklerinden sıyrılarak menfi bir görevi üstlenmektedir. Dolayısıyla Türklere istediğini yaptırmak için uyguladığı politik yaklaşımlar ile geyik hayvanını Türkler ile özdeşleştiren Jivkov’un geyik avını Türk avına çevirdiğini roman boyunca çeşitli vesilelerle görmek mümkündür. Zira soykırım olarak nitelenen bu kıyım siyasetinin, 1984 yılının aralık ayında ortaya çıkan ‘Soya Dönüş’ hareketi olarak isimlendirilmesi, Bulgar Komünist Partisi’nin gerçekleştirdiği teröre yalnızca bir kılıf olmuş, kamuoyunu yanıltma çabaları olarak tarihe geçmiştir.

‘Yeniden Doğuş’ olarak da tabir edilen bu süreçte Türklerin aslında Bulgar oldukları inanç ve iddiası ortaya atılmıştır (Kayapınar, 2012, s. 110-115). Bu sav ile birlikte, Türklerin Osmanlı Devleti tarafından zorla Müslüman yapıldığı, aslında Türkleştirilen Bulgarların torunları olduğu görüşü üzerinden çeşitli yazılar yazılıp gazetelerde yayımlanmış, köylerde halka dağıtılmıştır (Cambazov, 2011, s. 256-257). Söz konusu yazılara inananların olması şaşırtıcı değilken reddedip aksini ispat etmeye çalışan Türklerin oranının yüksek olması, Bulgar hükümetini hayli zora sokmuş; bu nedenle hükümet yazılar, makaleler yayımlayıp halka dağıtmanın yanı sıra, bu hareket bağlamında çeşitli tahakkümlerde de bulunmuştur. Başta Todor Jivkov olmak üzere diğer hükümet yetkililerinin gerçekleştirdikleri söz konusu terör faaliyetlerinin romandaki akisleri ise yazarın bizzat tecrübe etmesinden dolayı, gerçekle eşdeğer niteliktedir. Dolayısıyla roman ‘belgesel’ özelliği kazanarak gerçek – kurgu ayırımında gerçekliği bir üst perdeye taşımıştır. Zira klasik gerçekçi bir bakış ile kurgulanan roman, yazar ve döneme ait izler ile okuyucunun zihninde herhangi bir süreç boşluğu bırakmadan takip edebileceği otobiyografik bir belgesel film imajına bürünmüştür. Böylesi bir gerçeklik ise hem romanın inandırıcılığını hem de yaşananlara ilgiyi arttırmıştır.

‘Soya Dönüş’ hareketinin adeta Türkleri avlama siyasetine döndürüldüğü görülen uygulamalardan ilki ve en çok tepki toplayanın ‘isim değiştirme’ politikası olduğunu söyleyebiliriz. Bu politika doğrultusunda Türklerin arasına nifak tohumları ekmeye çalışarak işe başlayan Bulgar hükümeti, asıllarının Pomak ya da Bulgar olduklarına dair söylentiye ortaya atarak kafaları karıştırma yoluna gitmiştir. Ardından asker ve milisler, köyleri basıp giriş çıkışları kapatmış, telefon ve radyo hatlarını keserek köydeki Türkleri bir araya toplayıp kendilerine uzattıkları listeden bir Bulgar ismi seçmelerini zorunlu tutmuştur. İsmi seçenlere ‘gönüllülük’ evrakı imzalatılmış, seçmeyip direnenler ise dövülmüş, toplama kamplarına gönderilerek çeşitli işkencelere maruz bırakılmıştır (Ersoy-Hacısalihoğlu, 2012, s. 188). Romanda ise isim değişikliğinin öncelikle Türkçe yazılan evrakların toplatılıp ya imha edilmesi ya da Bulgar ismi ile değiştirilerek yeniden düzenlenmesinden bahsedilmesi şeklinde ele alındığı görülmektedir.

Söz gelimi, bu uygulamayı yaşayanlardan biri olan başkişi Tahir'in eşi Özden, bir iş vesilesiyle eline geçen okul diplomasında isminin Bulgar ismi ile değiştirildiğini şans eseri fark eder ve o üzüntü ile eşinin ağabeyi olan Fikret'in yanına giderek durumu "Bir sözle Bulgar olmuşum. Yirmi sene önce işe tayin etsinler diye bir dilekçe yazmışım. Onu bile yenilettirdiler bana. Sanki yirmi sene önce de ben Asya imişim ve dilekçemi o adla vermişim. Bu dayanacak gibi değil, ağabey! Mahsus yokladım. Her yerde Bulgar adımı yazıp Bulgarlaştırmışlar. Emek cüzdanım da öyle..." (Tata, tarihsiz, s. 267) sözleri ile anlatır.

Bu sözlerden etkilenen Fikret, o sırada Özden'in oğlu Altay'ın da diplomasındaki isminin değiştirilmesine dair üzüntüsüyle karşılaşınca, yapılanın bir etnik kıyım olduğunu anlar ve amacın, Türkleri topraklardan silmek olduğunu da şu cümleler ile ortaya koyar:

"Demek bu herifler ahdetmiş, Türklüğümüzü bütün defterlerden silecekler. Öyle çıkaracaklar ki bu topraklarda bir bacak Türk yaşamamış, bir bacak Türk ölmemiş. Dilekçeleri de değiştirdiklerine göre demek buralarda yirmi sene önceleri de dilekçe verenler hep Bulgarmış! Böyle bir soykırım Nazi Almanyası bile yapmadı. Bir kalemde köyümüzdeki iki bin beş yüz Türk, Bulgar ve köyümüz beş bin nüfuslu bir Bulgar köyü oluveriyor" (Tata, tarihsiz, 268).

Söz konusu uygulamanın, Türklerin birbirine ve Türk kimliğine daha sıkı bağlanmasına vesile olduğunu da belirtmek gerekir. Örneğin Özden, oğlu Altay'ın bir kız arkadaşı olduğunu öğrendiğinde hangi etnik kökenden olduğunu merak eder. Zira "okumuş Türk çocuklarını kandırırsınlar diye Bulgar kızlarının teşvik ed[ildiğini]" (Tata, tarihsiz, s. 315) duyan Özden, oğlu için endişelenmiş; ismi Veçka olan bu kızın aslının Türk, isminin de Vechiye olduğunu öğrendiğinde hem rahatlamış hem de mutlu olmuştur.

Veçka, bir Türk ismi olan Vechiye'nin Türkçe okunuşuna en yakın olan Bulgar isimlerden biridir. Zira Türkler, bu harekete karşı çıkamayacaklarını anladıklarında ya isimlerine çok yakın Bulgar isimleri ya da Bulgarlar ile ortak olarak kullanılan isimleri tercih ederek Türklüklerini bir şekilde yaşatmaya çalışmışlardır. Örneğin Tahir, önce Bulgar Türkü hükümdarlarından Tervel ismini almak istese de bu isim kabul edilmeyince Türk - Bulgar ortak ismi olan Levent'i seçer. Eşi Özden ise Asya, oğlu Altan Aldemir'i, ağabey Fikret Kurum / Krum'u, Gökay ise Geray isimlerini alırlar.

Bulgarlar, Türklerin isimlerini değiştirdikten sonra fikirlerinin doğruluğunu ispat etmek için çeşitli makale ve yazılar yazdırarak gazetelerde haber yaptırır, Türklerin dolayısıyla Türkçenin itibarsızlaşması için basın-yayına müdahale ederek dergi ve gazetelerin isimlerini de değiştirir ve fikirlerini destekleyici içerikleri bu yayın organlarında neşreder. Bilhassa Bulgaristan tarihi üzerine yeni / kurgu bir tarih oluşturan Bulgar tarihçileri hem kendi halkını hem de dünya kamuoyunu bir yalan üzerine inşa edilen kurmaca tarihe inandırmaya çalışmış, bunu gerçekleştirirken ise Türk bilim adamlarını çeşitli tehditler ile kullanmışlardır. Bu yazılardan birkaç tanesini okuyan Tahir ve ağabeyi Fikret ise yazılardaki iddiaların tamamen uydurma olduğunu şu diyalog ile ortaya çıkarır:

"-Bu adamlar Bulgar tarihini bilmiyorlar, Tahir! Onlar Asparuh Bulgarlarının Türk ırkından olduğunu unutmışlar. Türk ırkından olduklarına göre gelenek görenekleri de bizim dedelerimizin gelenek ve görenekleri gibiymiş. Vallahi bu yazıyla ne kadar cahil olduklarını göstermişler.

-Onlar yazmamıştır bunu ağabey! Bulgar tarihçileri hazırlayıp da sunmuşlardır ve onlara sadece imzalattırmışlardır" (Tata, tarihsiz, s. 273).

Tahir, yazarların istekli bir şekilde söz konusu yazıları yazmadıklarını söylerken aynı zamanda fark ettiği bir durumu da şöyle dile getirir:

“İlk bakışta hep Bulgar adı görüyorsun. Ama o adlara bir derinleşecek olursan uydurma bir Bulgar adı olduğunu anlıyorsun. Bana göre Hasan Asen olmuş, İbrahim İlko, İsmail İvaylo, Fehim Filip olmuş. Yani herkes eski adının bir benzerini aramış. Bu da onların adlarını gönüllü değiştirmedeğini gösteriyor” (Tata, tarihsiz, s. 208).

‘Soya dönüş’ hareketi bağlamında isim değiştirme uygulamasının yanı sıra devlette çalışan memurların ve topluma açık olan alanlarda bulunan Türklerin Türkçe konuşması da yasaklanır. Söz gelimi Özden, Türkçe konuşma yasağından dolayı köyde yapılan şenliğe katılmak istemez, durumu kızına şu cümleler ile izah eder:

“Bu insanlar Türkçeyi yasakladılar, bizim yerimiz orada değil, kızım! Mademki o kadar çok istiyorsun, git. Ağabeyin burada ya! Seni götürsün. Ama ben gidemem. Bir yerde Türkçe bir laf kaçırıp başıma belâ alamam” (Tata, tarihsiz, s. 67).

Fikret ise Keriman ile karşılaştığı vakit onunla konuşmaya yeltense de Keriman’ın Bulgarca selam vermesi üzerine kendisini geri çekerek sebebini sorar; Keriman ise söz konusu yasaktan bahsederek Türkçe konuşmaması için ona da telkinde bulunur.

Yasağın varlığından bahseden bir başka vaka ise roman kişilerinden Bahri’nin Bulgar yetkililerin emirlerini yerine getirmedeği için sürgüne gönderilmesinin ardından sürgün süresinin bitmesi üzerine Rusçuk’a gitmesi, şehrin sokaklarında dolaşırken hiçbir Türkün Türkçe konuşmadığını fark etmesi ile somutlaştırılır. Bu durum karşısında aidiyet duygusundan uzaklaşan Bahri’nin, Türkçenin Türk milletini birleştirici bir güç olduğuna olan inancı, onun konuşulmadığı yerde halkın birbirine yabancılaşacağına dair düşüncelerini destekler. Dolaştığı sokaklarda kimsenin kendisini tanımaması ise söz konusu duyguyu kat be kat arttırır: “Hiçbir şey olmamış gibi Pazar yine cıvıl cıvıldı. Dolay köylerden gelen Türklerle dolu. Ama Türkçe konuşan yok. Onu tanıyan da yok” (Tata, tarihsiz, s. 351).

Bahri’nin bu anlamda yaşadığı bir başka olay ise kendi düğününde vuku bulur. Köy meydanında yapılan düğünde yasaktan habersiz olan köylüler Türkçe konuşur. Bu esnada düğünde bulunan yetkili parti üyesi Niyazi, takı töreni esnasında yapılacak ilanın Bulgarca olmasını ister. Zira Niyazi, Türk olmasına rağmen yetki konumunda olabilmek adına Bulgarları destekleyerek Türklüğüne ihanet etmiş biridir. Niyazi’nin bu isteği üzerine babaanne olan Sülbiye Yenge, takıların Türkçe ilan edilmesi için ısrar eder. Bunun yapılamayacağını anladığında ise bütün misafirleri toplayarak evine götürür. Nihayetinde düğün de takı merasimi de Türkçe konuşmalar ile devam ederek neticelenir (Tata, tarihsiz, s. 129).

Yasakların ardı arkası kesilmezken yapılan ve kabullenilmesi mümkün olmayan uygulamalar giderek şiddetini arttırır. Bu uygulamalardan bir diğeri ise Türkler ile Bulgarların aynı mezarlığa gömülecek olmasına dair karardır. Hatta ölümlerin tıpkı Bulgarlarda olduğu gibi yıkanmadan ve kıyafetleri ile gömüleceklerini öğrenen köyün imamı İsmail Hoca, eskiden aynı görevi ifa etmiş olan Nasuf Dayı’ya duruma karşı kaldığı ikilemi şu sözler ile açıkça ifade eder:

“İş gittikçe çetrefilli oluyor, dayı..! Niyazi’nin yanında toplantıdaydım. Açtı ağzını yumdu gözünü. (...) Parti bize köyün en güzel yerinden mezarlık yeri vermiş ama biz bunun kıymetini bilmiyormuşuz. Hep Bulgarlar oraya ölümlerini gömüyorlarmış. (...) Bir taraftan parti sıkıştırıyor, diğer tarafta bizim Türkler bana gâvur hoca der, kime yaranacağım bilemiyorum. İki tarafa da fena oluyorum. Sen çok zamanında bıraktın bu işi

Nasuf dayı. Ben din görevlisiyim, onlar benden ateist propaganda istiyorlar. Ayıkla pirincin taşını de... Yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal..." (Tata, tarihsiz, s. 165)

Yapılacak olan bu uygulamadan haberdar olan Tahir de arkadaşı ile sohbet ederken "Köyde mezarlıkların Bulgarla birleştirildiğini duymuşsundur. Sabırlı olmamız gerek. Biz dilimiz gidiyor, okulumuz gidiyor diye çırpınırken, kâfirler bize bak neler hazırlamışlar. Ummadığımız yerden vuruyorlar bizi... Ama günler daha kötü şeylere gebe..." (Tata, tarihsiz, s. 188-189) diyerek gelecek günlere dair umutsuz hatta karamsar bir yorum yapar. Nitekim bu yorumun yaşanan vakalara bakıldığında afaki bir yorum olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu mezarlık birleştirme uygulamasına maruz kalan ilk kişi, Fikret'in eşi olur. Ölü, kendi evinde Sülbiye Yenge tarafından yıkanır ve kefenlenir. İsmail Hoca'nın cenaze namazını kaldırmasının ardından bir kamyonu konularak mezarlığa taşınan cenaze, İsmail Hoca'nın bu karışık mezarlığa giremeyeceğini söylemesi üzerine Fikret ve ailesi tarafından defnedilir. İslâm dininde var olan cenazeye telkin verme işini ise herkes ayrıldıktan sonra Fikret yapar (Tata, tarihsiz, s. 186-187). Yaşanan olaydan dolayı duyduğu ıstırapı Hoca'ya dile getiren Fikret, Hoca'nın kendisini aklamaya çalıştığı ifadeleri karşısında şaşkınlığını gizleyemez. İsmail Hoca'nın bu tavrı, Türklük ve Müslümanlık kimliğine tam anlamıyla sahip çıkamadığını göstermektedir. Zira daha sonra yaşanan olaylarda ismini değiştirmek durumunda kalan İsmail Hoca, parti merkezinde, ismini gönüllü değiştirdiğine dair yazıyı imzalar. Ardından Sofya'da yapılan bir kursa katılan Hoca, kurstan döndükten sonra Fikret ile sohbeti esnasında kursta söylenenleri anlatır. Buna göre parti, Kuran'ın Arapça değil Türkçe okunmasını tavsiye etmekte, Bulgarca bir ilmihal hazırlanıp imamların Bulgarca dini eğitim vermeleri gerektiğinin de altını çizmektedir (Tata, tarihsiz, s. 317).

Partinin yani hükümetin bu politikası, Türklere Türklüklerini unutturma sürecinde önce dilin ardından dinin yok edilmesi gerektiğine inandıklarını ve bu çerçevede bir siyaset yürüttüklerini göstermesi bakımından önemlidir. Zira dil ve din, bir milleti ayakta tutan, onun bir ve beraber bağımsız olarak kalmasını sağlayan en temel unsurlardandır. Eylemlerini bu bilinç ile gerçekleştiren Bulgarlar da söz konusu 'soya dönüş' hareketini bu minvalde sürdürmeye çalışmış, Türkleri -onlara göre değersiz- bir hayvan / geyik gibi görerek ona göre muamelede bulunmayı kendilerine bir hak addedmişlerdir.

Mezarlıkların birleştirilmesi olayı daha sıcaklığını korurken bir başka mezarlık vakası daha meydana gelir. Öyle ki, Türklere ait olan mezar taşlarının üzerindeki Türkçe yazılar bir gecede çimento ile kapatılır. Mezar taşlarını yapan ustalara çeşitli tehditler ile bu eylemi yaptıran Bulgar milislerin asıl amacı ise Türklere Türklüklerini kendi elleriyle yok etmelerini sağlamaktır. Bunu fark eden bir usta ise hem pişman hem mahcup bir halde durumu ve duygularını şöyle açıklar:

"O mezar taşlarını ben yapmıştım. Arık Ganço bir milisyonerle geldi. Bir çuval çimento ile bir kova getirdiler. Eğer bunu yapmazsam Belene'yi boylayacağımı söylediler. Ben de betonladım. Bunu size söyleyecektim. Ama öyle suç işledim ki nasıl söyleyebilirdim. Kaç gündür başımı dövüp duruyorum. Tanrım bilmem beni affeder mi!" (Tata, tarihsiz, s. 226).

Ustanın bu itirafı, pek çok Türkün aynı durumda olduğunu da göstermektedir. Zira Bulgarların uyguladığı bu siyaset, Nazilerin Almanya'da uyguladığı yok etme politikasına benzemekle birlikte, daha ziyade değiştirip dönüştürme amacına hizmet etmektedir. Dolayısıyla Bulgar hükümeti, Türkleri kendi kitesine katarak hem hatırı sayılır bir nüfusa ulaşabilecek hem de dünya kamuoyunda daha çok söz hakkına sahip

olabilecektir. Tahir ise yeni isim ve kimlik ile ortaya çıkan yeni kişinin artık kodlanmış bir yaratık olacağını şu sözler ile dile getirmektedir:

“Hayır ağabey! Nazizimin geliştirilmiş şekli... Naziler kameraya koyup öldürüyordu ve bir işçi veya uzmandan yoksun kalıyordu. Bunlar ise seni uzman veya işçi olarak bırakıyor, senden istediği şekilde yararlanıyor. Ama sen sen değilsin, sen onların kodladığı bir yaratıksın. Çünkü mezar taşlarından dedenin, babanın, ananın adı silinmiş, belediyenin demirbaş defterinde adın değiştirilmiştir” (Tata, tarihsiz, s. 291).

Tahir’in bu tasviri, robotlaşan bir kamunun nasıl teşekkül ettiğini adeta açıklar. Türkleri köklerinden koparmak amacıyla yapılan bu politikaya karşı çıkanlar ise sürgün, toplama kampı ve ölüm cezaları ile karşılaşır. Nitekim Bulgarların, isimleri değiştirmek için gittikleri köyde karşılarına çıkan ve uygulamayı reddeden kişileri tanklar ile ezdikleri, isimlerini değiştirmekte direnenleri kurşuna dizdikleri, kimilerini ise toplama kampına kapattıkları dilden dile konuşulmaya başlanmıştır. Örneğin Fikret’ten ismini gönüllü olarak değiştirdiğine dair yazı yazması istenir. Fikret ise bu talebi geri çevirir ve ismi değişmiş olsa dahi Türklüğün baki olduğunu belirten şu cümlelerinden dolayı Belene Toplama Kampına gönderilir:

“Bulgar bizim adlarımızı Bulgarlaştırınca milliyetimizi de aldı. Bulgarlara göre biz artık Türk değiliz. Bulgar Müslümanız. Ama alacakları olsun. Ben değilim. Adım Bulgar adı da olsa ben kendimi Türk sayıyorum. Adımı gönüllü değiştirmedim. Onun için istedikleri yazıyı yazmayacağım” (Tata, tarihsiz, s. 227).

Kampa giden Türklerden Seyfullah ise can korkusundan dolayı isimlerini nasıl değiştirdiklerini -tıpkı mezar taşı ustası gibi- mahcup olarak şöyle anlatır:

“Bir hayvan sürüsü haline getirilen Türkler gözleri otomatlı askerlerde, akılları dışarıda kazdıkları toplu mezarlarda, geliyor, seçtiği adı söylüyor, sonra arkada fotoğrafçıya gidip resmini çektiriyor ve çok geçmeden yeni kimliğini alıyordu” (Tata, tarihsiz, s. 201).

Başka bir toplama kampına götürülen Niyazi ise askerlerin siper kazdıklarını söylemelerinin hemen ardından toplu mezar kazdıklarını anladığında can korkusu ile isim değiştirmeyi kabul ettiklerini “Bize o asker küreklerinden birer kürek verip kışlanın hemen kenarındaki ormana götürdüler. Metreler ellerinde bir metre genişliğinde, dört metre uzunluğunda bir yer ölçüp 80 santimetre derinliğimde kazacaksınız! Deyip 4 kişiyi bıraktılar. (...) ‘Acaba ne olacak bu!’ diye kafa yoruyoruz ama söyleyen yok. Sadece biri ‘Siper kazıyorsunuz!’ diye fısıldadı. Ne siperi? Bunlar birer toplu mezardı” (Tata, tarihsiz, s., 186) sözleri ile dile getirir.

Özellikle Belene Toplama Kampında yaşananlar hakkında konuşan halk ise duyduklarına inanamayacakları bilgileri şaşkınlıkla öğrenirken yaşananların zulmün ötesinde bir insanlık suçu olduğuna kanaat getirir. Zira kamptan kaçanların Tuna Nehri’ne atlayarak intihar ettiği haberleri gelirken öldürülen Türklerin domuzlara yem edildiği de konuşulan konular arasında yer alır. Soykırım denilen bu politika, amacından sapmış ya da zaten insanlık dışı bir düşünce ile eyleme geçen bir politika olmuştur. Fikret, kamp ile ilgili duyulan söz konusu haberlerin doğruluğunu ise şu cümleler ile anlatmıştır:

“Belene’nin her günü ve gecesi bir kâbus, bir bilmece... (...) Faşisti de, komünisti de öldürdüğünü domuza vermiş. İnsanlar domuza yedirilmesin diye ölüsünü saklamış ve kuma gömmüş. Kumu eşelesen, adım başına kafatası çıkıyor. Allahıma bin kere dua ettim orada ölmeyeyim diye. Allah korusun, hemen domuzlara atacaklar...” (Tata, tarihsiz, s. 264)

Yaşanan dram, Türk ailelerinin psikolojik olarak çöküntüye uğramasına da sebep olur. Durumun bilincinde olanlar ise Türkiye'ye göç etmek için çeşitli yollar arar. Buradaki göç eyleminin vatan toprağını terk etmek ya da kaçmak olmadığını belirtmek gerekmektedir. Nitekim her iki eylem de menfi bir sebep ve duruma işaret ederken Türkiye'ye yani anavatan toprağına göç etmeyi seçen Türklerin, ancak millî bilinç ve değerlerini korumak amacıyla bu yola başvurduklarını göstermektedir. Dolayısıyla göç etme niyeti / amacı; bilinçli bir dil, din, tarih ve kimlik muhafazası için tercih edilen bir çıkış yoludur denilebilir.

Örneğin Tahir, ailesi ile birlikte Türkiye'ye gitme kararı alınca pasaport ve vize için başvuruda bulunur. Bunu öğrenen Bulgar yetkililer, Tahir'i öğretmenlik mesleğinden çıkarır. Tahir ise yapılan eziyetin, Türkiye sevgisini yok etmek için olduğunu; fakat ne olursa olsun hiçbir zulme boyun eğmeyeceklerini "-Evet... Düşman bize Türkiye sevgisini yasakladı. Şimdi onun eziyetine katlanacağız" (Tata, tarihsiz, s. 11) diyerek dile getirir.

Söz konusu eziyete sabreden Tahir ve pek çok Türk, bir zaman sonra mezkûr sebeplerden dolayı göçe zorlanır. Bu durumu Tahir, ağabeyi ile konuşurken "Haklısın ağabey bu toprakların bekçisi Tuna nehri... Ama bize ne fayda! Bu toprakların yeni ağaları, biz Türklerin altından kilimi çekiyorlar ve göçe zorluyorlar. Biz de katile katile gidiyoruz" (Tata, tarihsiz, s. 24) cümleleri ile anlatır.

1984 yılında başlayan bu zulüm neticesinde Bulgar hükümetinin bütün istekleri yerine gelmiştir. Lakin 1989 yılının mayıs ayında ortaya çıkan ayaklanmalar, tüm ülkeye kısa sürede yayılınca Türkiye'nin ve uluslararası baskıların giderek artması üzerine 2 Haziran 1989'da bir televizyon programına katılan Todor Jivkov, Türklerin göç etmesine müsaade edeceklerini açıklamıştır (Şimşir, 2012, s. 439). Jivkov'un kendisini mağlup hissederek yaptığı bu açıklamanın ardından gerçekleşen göçlerin gönül rızası / isteğe bağlı olmadığı da zamanla ortaya çıkmıştır. Nitekim "(...) Bulgar yönetimi kendi tesbit ettiği Türkleri olmadık zorbalıklarla, ailelerini parçalayarak, mallarına ve mülklerine el koyarak Türkiye'ye göçe zorlamıştır." (Şimşir, 2012, s. 440).

Bu süreçte önce göç edilmesine müsaade etmeyen, ardından her türlü kötü muameleyi yaparak adeta topraklarından defeder gibi göçe zorladıkları Türklerin bir an önce yola çıkmasını isteyen Bulgar yönetimi, "iki bavul eşya[dan]" başka hiçbir şey götürmelerine de izin vermez. Bu durumu öğrendiğinde üzülen Bahri'ye amcası Fikret'in verdiği şu cevap ise Bulgarların Türkleri tarihsiz ve atasız olarak kabul ettikleri için her türlü mal varlıklarına da el koyduklarını göstermektedir: "Bunlar hep bu kahpelerin eziyeti çocuğum! Bu kahpelerin anlayışına göre biz Anadolu'dan buralara at üstünde gelmişiz, yani bir şey getirmemişiz, giderken de hiçbir şey götürmemeliymişiz." (Tata, tarihsiz, s. 401).

Yapılan zulümlerden dolayı göç etmeye karar veren birisinin Tahir ile konuşmalarında da artık gözünün mal mülk görmediği, sadece o topraklardan ayrılarak canına sahip çıkmak istediği aktarılmıştır: "(...) Beni öyle bezdirdiler ki, şimdi ben sadece şu ceketimle gitmeye razıyım. Varsın malım mülküm onların olsun!" (Tata, tarihsiz, s. 402)

Todor Jivkov'un yapmış olduğu basın açıklamasının ardından Bulgar yönetiminin bu uygulamaları, devletin çifte standart bir siyaset yürüttüğünü de kanıtlamaktadır. Bu uygulamaya karşı varlıklarını korumaya çalışan Türklerin, emeklerini ve geçmişlerini bırakarak göç etmek zorunda kalmaları ise başka bir çıkış kapısı kalmadığına dair inançlarından kaynaklıdır. Zira burada yaşayan Türkler, pek çok kayıp vererek bedel ödemiş, neticede millî bilinç ile bir ve beraber olmak adına Türkiye'ye göç etmeyi seçmişlerdir. Romanda da Tahir, "Biz Türküz, bizim yerimiz de Türkiye'de. Ne olursa

milletimizle beraber olalım.” (Tata, tarihsiz, s. 204) diyerek Türk tarihini ilelebet sürdürmek için yan yana gelerek Türkiye topraklarında güçlü kalabilmeyi hedeflediklerini ifade etmiştir.

Sonuç

Çok eski zamanlardan bu yana çeşitli amaçlarla kullanılan hayvanlardan birisinin geyik olduğu bilinmektedir. Kutsiyetinin yanı sıra yol gösterici, güven verici, şans getirici, koruyucu gibi özelliklere sahip olan geyik, Tanrı'ya armağan olarak verilen kıymetli adaklardan biri de olmuştur. Buna rağmen hem İslâm öncesi hem de İslâm'ın kabulünden sonraki dönemlerde müspet niteliklere sahip olan geyik ve sembolü, Bulgaristanlı yazar Sabri Tata'nın *Geyik Avı* adlı romanında tam aksi bir mahiyette yer almış, roman boyunca ele alınan menfi olaylarda çaresizlik, acı, ıstırap gibi duyguların mümessili haline gelmiştir. Yazar, 1984 yılında Bulgaristan'da başlayan 'soya dönüş' hareketini romanına konu alırken aynı zamanda zulüm ve insanlık dışı politik uygulamalara da yer vererek kimlikleri yok edilmeye çalışılan Türkleri, zevk uğruna yakalanan / avlanan bir hayvan olan geyiğe benzetmiştir. Aynı zamanda, romana geyik metaforundan oluşan bir isim vererek geyiğin hem gerçek hem de romandaki mecaz anlamını / benzetmeyi bir arada kullanan yazar, okuyucuda önce gerçek - kurgu ayırımına dair belirsizlik oluşturmuş, ardından roman içerisine adapte ettiği olay ve açıklamalar ile her iki anlamın da açıklığa kavuşmasını sağlamıştır. Nihayetinde yazar, Bulgarları avcı, Türkleri ise av konumuna yerleştirerek geyik metaforunu var olagelen mahiyetinden uzaklaştırıp anlam değişimi sağlamıştır.

Kaynakça

- Akgün, A. (2016). *Bulgaristan Türkleri Çocuk Edebiyatı (Dönemler-Temsilciler-Türler)*. Ankara: Bengü Yayınları.
- Atasoy, E. (2010). Siyasi Coğrafya Işığında Bulgaristan Türklerinin 1989 Yılındaki Zorunlu Göçü. *Coğrafya Dergisi*, 0(21), 1-17.
- Cambazov, İ. (2011). *Bulgaristan Türk Basını tarihinde Yeni Işık (Nova Svetlena)*. Coral Media.
- Çakmak, S. (2022). 1989 Bulgaristan Zorunlu Göçünün Nedenleri ve Sonuçları: Belene Kampı. *International Academic Social Resources Journal*, 7(39), 784-792.
- Çatalkaya Gök, E. (2019). Türk Tekstil Sanatında Görülen Geyik Figürü. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(26), 379-393.
- Çoruhlu, Y. (2017). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Demir, M. (2019). Bulgaristan'dan Gerçekleşen Dışa Göçün Ülkeye Sosyal ve Ekonomik Etkileri. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 2(3), 279-296.
- Ekici, N. (2007). *Bulgaristan Türkleri. Balkanlar El Kitabı*. II, İstanbul: Karam ve Vadi Yayınları.
- Eliade, M. (1999). *Şamanizm*. Çev. İsmet Birkan. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Ersoy-Hacısalıhoğlu, N. (2012). 1984-1985 İsim Değiştirme Meselesi ve Uygulamaları. 89 Göçü, *Bulgaristan'da 1984-1989 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR)&Balkanlar Medeniyet Merkezi (BALMED) Yayınları, 171-198.
- Esin, E. (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

- Halaçoğlu, Y. (1992). "Bulgaristan" Maddesi. *İslâm Ansiklopedisi*. 6, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kalkan, Ş. M. (2017). *Tuna Boyu Öyküleri-2*. İzmir: Etki Yayınları.
- Karpat, K. (2010). *Etnik Yapılanma ve Göçler Osmanlı'dan Günümüze*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayapınar, A. (2012). Bulgar Tarihçilerinin Komplo Teorilerinden Örnekler ve Bunların Bulgaristan'daki Türk azınlığına Etkileri. 89 *Göçü, Bulgaristan'da 1984-1989 Azınlık Politikaları ve Türkiye'ye Zorunlu Göç*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR)&Balkanlar Medeniyet Merkezi (BALMED) Yayınları, 99-120.
- Memişoğlu, H. (1995). *Bulgaristan'da Türk Kültürü*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi*. 1, Ankara: TTK Basımevi.
- Süleymanoğlu Yenisoy, H. (1997). *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*. 8, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşir, B. N. (2012). *Bulgaristan Türkleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tata, S. (Tarihsiz). *Geyik Avcı*. İstanbul: Ünal Yayıncılık.
- <https://www.oncevatan.com.tr/roman-yazari-sabri-tata8217nin-anilari-ve-yaraticiligi-uzerine-bir-soylesi-makale,25914.html> [Erişim tarihi: 14.05.2022].